

1819–1852

NICOLAE BĂLCESCU

OPERE

Ediție în două volume

1

SCRIERI ISTORICE, POLITICE ȘI ECONOMICE

Studiu introductiv, tabel cronologic
de Mircea ANGHELESCU

Text îngrijit, notă asupra ediției, glosar
de Andrei RUSU

Ştiință

CUPRINS

<i>Studiu introductiv</i> (Mircea Anghelescu)	5
<i>Tabel cronologic</i> (M.A.)	25
<i>Notă asupra ediției</i> (Andrei Rusu)	30
 PUTEREA ARMATĂ ȘI ARTA MILITARĂ DE LA ÎNTEMEIEREA PRINCIPATULUI VALAHIEI PÂNĂ ACUM	
Lista uvragiurilor citate într-această scriere	34
 PARTEA I. De la întemeierea principatului până la așezarea domnilor fanarioți (1290–1716)	
I. Armata	37
II. Miliția; rădicarea gloanelor	48
III. Arta militară la români în această epohă	50
 PARTEA A II-A	
I. Puterea armată de la așezarea domnilor fanarioți până la Regulament (1716–1830)	58
II. Puterea armată supt Regulament (1830–1844)	62
III. Închidere	65
 COMENTARII ASUPRA BĂTĂLII DE LA CÂMPII RIGĂI SAU COSOVA (17, 18, 19 OCTOMBRIE 1448)	
 MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA [Prospect]	
 CUVÂNT PRELIMINARIU DESPRE IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNIILOR	
ROMÂNIİ ȘI FANARIOȚII	89
[ANEXE]	93
1. Hrisov de la Ioan Leon-Vv., pentru izgonirea grecilor din țară, 1631	93
2. Carte a Obșteștii Adunări a țării pentru trei boieri dovediți de furi banilor vistieriei, 1652	94
3. Hrisov de la Radu Leon-Vv. pentru izgonirea grecilor din țară, 1669	97
 IOAN TĂUTUL, MARE-LOGOFĂT AL MOLDAVIEI	100

 LOGOFĂTUL MIRON COSTIN, ISTORICUL MOLDAVIEI	102
 SPĂTARIUL IOAN CANTACUZINO	110
 POSTELNICU COSTANDIN CANTACUZINO	122
[ANEXE]	130
1. Carte de jurământ a lui Gligorașco Ghica-Vv. la jupan Costandin Cantacuzino biv-vel-postelnic, 1660	130
2. Scrisoare a lui Grigorie Ghica-Vv. către capichihaelele sale, 1660 ...	131
3. Carte a Obșteștii Adunări a țării, vestind tuturor că moartea postelnicului Costandin Cantacuzino a fost nedreaptă, 1666	132
4. Carte de mărturie a lui Ioan Radul Leon-Vv., arătând nedreptatea omorârei postelnicului Costandin Cantacuzino, 1668	134
5. Carte a mitropolitului Teodosie către Obșteasca Adunare în pricina judecății pentru omorârea postelnicului Costandin Cantacuzino, 1669	135
6. Carte de judecăță a Obșteștii Adunări a țării pentru osânda vornicului Stroe Leurdeanu, 1669	136
 FILOSOFIE SOȚIALĂ	140
 CUVÂNTAREA ȚINUTĂ LA SOCIETATEA STUDENȚILOR ROMÂNI DIN PARIS	145
 PUTEREA ARMATĂ ȘI ARTA MILITARĂ LA MOLDOVENI ÎN TIMPURILE MĂRIREI LOR	152
 DESPRE STAREA SOȚIALĂ A MUNCITORILOR PLUGARI ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE ÎN DEOSEBITE TIMPURI	169
[ANEXE]	179
1. Hrisov a lui Bela IV, craiul Ungariei, 1247	179
2. Anafora a Obșteștii Adunări a Moldaviei pentru feliul proprietății în țară în vechime, 1817	180
3. Hrisov de la Radu Mihnea-Vv., 1613	187
4. Act de la magistratul Sas-Sebeșului dat unor români din Țara Românească emigrați în Transilvania, 1396	189
5. Hrisov al lui Radu Mihnea-Vv., pomenind de aşzământul făcut de Mihai-Vv. Viteazul, 1613	193
6. Carte a Obșteștii Adunări a Țării Românești pentru dezrobirea țăranilor înstreinați ce s-ar întoarce la locul lor, 1746	194
7. Carte a Obșteștii Adunări pentru dezrobirea tutulor țăranilor, 1746	196
8. Act pentru dezrobirea vecinilor în Moldova, 1749	198

9. Urbariul sau pontul făcut de domnul Costandin Nicolae Mavrocordat	200
10. Anafora a Divanului Moldovei pentru adăogirea zilelor de lucru ale țăranilor la proprietari, 1775	201
11. Chemare a lui Alexandru Scarlat Ghica către lăcuitori înstreinați, dându-le deosebite privilegiuri numai să se întoarcă în țară, 1768	204
12. Urbariul sau pontul boerescului făcut de Alexandru Moruzi	205
CAMPANIA ROMÂNIILOR ÎN CONTRA TURCILOR, DE LA ANUL 1595	208
BULETIN DESPRE PORTRETELE PRINCIPIILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI AI MOLDAVIEI, CE SE AFLĂ ÎN CABINETUL DE STAMPE DE LA BIBLIOTECA REGALĂ DIN PARIS	234
DREPTURILE ROMÂNIILOR CĂTRE ÎNALTA POARTĂ	241
DESPRE ÎMPROPRIETĂRIREA ȚĂRANILOR	246
MERSUL REVOLUȚIEI ÎN ISTORIA ROMÂNIILOR	261
MANIFEST CĂTRE POPORUL ROMÂN	269
MIȘCAREA ROMÂNIILOR DIN ARDEAL LA 1848	272
RĂZVAN-VODĂ	278
TRECUTUL ȘI PREZENTUL	286
REFORMA SOȚIALĂ LA ROMÂNI	291
I. Aspectul general al principatelor	291
II. Condițiunile proprietății în Dacia supt dominația romană și supt barbari	293
III. Originea modernă a marii proprietăți individuale și comunale. Bunurile bisericești	294
IV. Colonizarea marilor domenii. Începutul servajului	295
V. Cauzele deposedării moșnenilor	296
VI. Feudalitate și servaj	297
VII. Emancipația serilor	298
VIII. Urbariile domnilor Costantin Mavrocordat, Alexandru Scarlat Ghica și Grigorie Ghica	299
IX. Urbariile domnilor Muruz (1790) și Caragea	302
X. Revoluția de la 1821	303
XI. Reformarea administrației și întocmirea unei constituții	304
XII. Regulamentul organic. Considerații generale	304

XIII. Urmare. Drepturile țăranilor asupra proprietății	305
XIV. Urmare. Îndatoririle proprietarilor față de țărani	306
XV. Urmare. Îndatoririle țăranilor față de proprietari	307
XVI. Urmare. Renta în bani	310
XVII. Urmare. Renta în muncă	312
XVIII. Urmare. Impozitele	314
XIX. Urmare. Restabilirea servajului	317
XX. Rezultatele dezastruoase ale Regulamentului pentru țară	319
XXI. Părerea partidei naționale asupra chestiunii economice. Revoluția de la 1848	321
XXII. Împroprietărea țăranilor este dreaptă	322
XXIII. Împroprietărea țăranilor este folositoare	324
XXIV. Împroprietărea țăranilor este posibilă. Comisia de la 1848	330
XXV. Urmare. Mijloace lesnicioase și avantajoase pentru răscumpărarea rentei	336
XXVI. Chestiunea monastirilor grecești	346
[XXVII]	349
MANUALUL BUNULUI ROMÂN	352
Cap. I. Menirea omului	352
Cap. II. Despre menirea soțietății	354
Cap. III. Despre popor și stăpânire	355
Cap. IV. Datorile omului și ale cetățeanului	358
Cap. V. Drepturile omului și ale cetățeanului	360
Cap. VI. Despre libertate	361
PRECUVÂNTARE LA „CÂNTAREA ROMÂNIEI”	362
NOTE ȘI COMENTARII	367

– Am și semnalat o serie de alternanțe întâlnite și păstrate. Mai pot fi adăugate: *simentiment/sentiment, provință/provincie, contimpuran/contemporan, sub/subt/supt, sunt/sânt, încungitura/inconjura, care/cari/carii, monastire/mănăstire*.

Am considerat pură grafie și deci am aplicat regulile ortografice actuale în următoarele cazuri:

- *res, re > răs, ră* (deci nu *rescoală, resboaie, remaseră*, ci *răscoală, războaie, rămaseră*).
- *s > z* în toate cuvintele care azi se scriu cu *z*, afară de *filosofie*.
- Formele cu *s* pt. *ș* (*Stefan, nostri, scoală, publicistă*) s-au scris ca astăzi.
- *noue > nouă, zioa > ziua*.
- *seu > său*.
- Scrierea cu *ch* pt. *b* (*Michail, Valachia, archiduce*) nu s-a respectat.
- *țeară* (scris și *fără*) și *țerei, țeran*, s-au considerat grafie și s-au modificat în *țara, țărei, țăran*.

Normele ortografice actuale s-au aplicat și la folosirea majusculei, exceptând documentele reproduce de Bălcescu.

Numele proprii prescurtate în text au fost împlinite fără a se mai folosi paranteze drepte, acestea introducându-se ori de câte ori am operat altfel de completări și intervenții. Numele, scrise când cu cifre, când cu litere, au fost păstrate întocmai.

Textele din volumul 1 sunt reproduce după ediția noastră (N. Bălcescu, *Opere alese*, I-II. Ediție îngrijită de Andrei Rusu. Cu o prefată de Gheorghe Georgescu-Buzău), apărută în 1960 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă din București. Textul monografiei istorice *România subt Mihai-Voievod Viteazul* din volumul 2 a fost preluat din ediția tipărită de noi la Editura 100+1 Gramar în 1982. În virtutea evoluției cercetărilor literare în materie Bălcescu, am adăugat la cuprinsul volumului 1 câteva titluri, pe care le-am reprodus după N. Bălcescu, *Opere I. Scrieri istorice, politice și economice. 1844–1847* și *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice. 1848–1852*. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane. București, Editura Academiei Române, 1974 și, respectiv, 1982. Este vorba despre următoarele texte: *Cuvântarea ținută la Societatea studenților români din Paris; Despre împroprietărea țăranilor; Mersul revoluției în istoria românilor; Manifest către poporul român; Mișcarea românilor din Ardeal la 1848; Răzvan-Vodă și Precuvântare la „Cântarea României”*.

Notele și comentariile la texte de la sfârșitul fiecărui volum, precum și secțiunea de iconografie au fost întocmite de către Editura care tipărește ediția, în baza surselor cu referință la Nicolae Bălcescu introduce în circuitul literar românesc.

Andrei RUSU

PUTEREA ARMATĂ ȘI ARTA MILITARĂ DE LA ÎNTEMEIEREA PRINCIPATULUI VALAHIEI PÂNĂ ACUM

Deci și acest neam românesc, până au fost dragoste în mijlocul lor, Dumnezeu încă au fost cu dânsii, că nu i-au călcăt pre dânsii alte limbi streine, ce au făcut multe vitejii și au trăit în bună pace.

Radu Greceanu (1707)

O istorie adevărat națională ne lipsăște. Ea zace încă supt praful hronicilor și documentelor contimpurane. Nimici până acum nu s-a încercat să dezgroape. Toți cății s-au îndeletnicit în scrierea istoriei nu ne-au dat decât biografia stăpânitorilor. Nimici nu ne-a reprodat cu acurateță instituțiile soțiale, ideile, simțimenterile, obiceiurile, comerțul și cultura intelectuală a vremilor trecute.

Cât de mare trebuie să însă am avea de o asemenea istorie! Soarta părinților noștri a pregătit pe a noastră; instituțiile lor sunt baza instituțiilor noastre. Într-însa mai cu seamă am vedea că în acele veacuri ce le numim barbare, părinții noștri adoptară niște instituții întemeiate pe niște principuri pe care publicistii de acum a Europei luminate le găsesc de cele mai raționale. Într-însa am vedea că drepturile sfinte ale omenirei au găsit totdeauna apărători într-această țară, că părinții noștri le-au cunoscut, le-au prețuit, s-au jărtfit pentru dânsenele; și dacă nu ni le-au lăsat întru toată întregimea lor, vina n-a fost a lor, ci a grelelor împrejurări în care s-au aflat; căci ei se luptară vitejește și învinsără mai multe stavili decât am avea noi a întâmpină, dacă am avea inimă să urmăm pe pasurile lor. Dar a face un tot din amărunturile ce se află răspândite în deosebitele uvrajuri și documente este o lucrare lungă și anevoie. Ea cere pe lângă alte

cualități o răbdare, o eruditie și o agerime de minte ce rar se pot întâlni într-un același om.

Mărturisesc că sunt departe de a lua dorința-mi pentru studiile istorice ca o dovedă de talent, că nu poci, prin urmare, a pretinde a fi istoricul țărei mele. Prin această mică scriere imperfectă în multe priviri am vrut numai să arăt chipul și drumul ce ar trebui a să lua spre a se scrie o istorie, încredințat fiind că curând sau târziu se va rădica și între români un om care să aibă curajul și vrednicia să ia asupra-și această înaltă sarcină. Omul acela ar face cea mai mare slujbă patriei noastre. Am preferit a lucra instituțiile ostășești înaintea oricăror altora, căci aceste instituții sunt cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărimea și puterea țărei în vreme de patru veacuri, în sfârșit căci sunt convins că țara românilor, de își va lua vrodată rangul ce i se cuvine între popoarele Europei, aceasta o va fi ea datoare mai mult răgenerației vechilor ei instituții ostășești.

LISTA UVRAGIURILOR CITATE ÎNTR-ACEASTĂ SCRIERE

1. Începutul învățăturilor bunului și credinciosului Ion Neagoe Basarab-Vv. care a învățat pe fiul său Teodosie. Manuscris in 4° de la începutul veacului al XVII-lea].
2. *Istoria Țării Românești*, 1290–1700, de vel-logofătul Radu Greceanu. Manuscris in 4°, 1707.
3. *Leatopisățul Țării Românești*, 1290–1729, de Radul Logofetelul de Divan, sin Mihail Ieromonahul Lupescu. Manuscris in folio, 1729.
4. *Leatopisățul Țării Românești*, 1290–1688, scris de Tudosie sin Stoian ot Tunșii. Manuscris in 8°, 1747.
5. *Istoria Țării Românești*, 1290–1688, scrisă de Costantin Căpitanul. Manuscris in 4°, 1761.
6. *Leatopisățul Țării Moldovii*, 1352–1591. Manuscris in folio.
7. *Leatopisățul Țării Moldovii*, 1662–1716, scris de Axentie Uricariul, după izvodul lui Vasilie Dubău, Tudor Damian ș.a. Manuscris in 4°, 1716.
8. *Natalis comitis universae historiae sui temporis, libri triginta ab anno 1545–1581*, Venetiis, 1581.
9. *Conspectus historiae Valachicae cum auxilio divino ab anno reparatae salutis*, 1595, citată de Engel, f. 106–109.
10. *L'ottomano di...* Lazaro Soranzo, in Milano, 1599 in 8°.

11. Jacobo Gendero, *Turca Νιχητός, de imperio ottomano evertendo*, Francofurti, 1601.
12. Tomasi Georgio (Protonotario Apostolico et secretare del Principe Sigismondo Battori), *Delle guerre et rivolgimenti del regno d'Ungaria e della Transilvania con successi d'altre parti*, in Venetia, 1621, in 4°.
13. *Historica relatio de stata Valachiae*, 1679–1688, citată de Engel, t. I, f. 109–117.
14. *Histoire d'Emeric, comte de Tekeli*, Cologne, 1693.
15. Dlugosz, *Historia Polonica*, Francfort, 1711, in fol.
16. Istuanfius Panonius, *Historia regni Ungariae*, 1724, in fol.
17. Del Chiaro, *Historia delle moderne rivoluzioni di Valachia*, Venezia, 1718, in 4°.
18. Cantemir Demetrius, *Histoire de l'empire ottoman*, Paris, 1743, 4 vol.
19. Bonfinius Antonius, *Rerum Hungaricarum decades*, Lipsca, 1771, in fol.
20. De Baur, général, *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Francfort & Leipsic, 1778, in 8°.
21. Sulzer (Franz Joseph), *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, Wien, 1782, 3 Bände in 8°.
22. Bethlen (Wolffgang de), *Historia de rebus transilvanicis*, Sibiu, 1783, 4 vol.
23. Engel (Johann Christian von), *Geschichte der Moldau und Wallachei*, Halle, 1804, 2 Bände in 4°.
24. *Encyclopédie méthodique. Art militaire*, 4 vol.
25. Ιστορία πολητική καί γεωγραφική τῆς Βλαχίας, Viena, 1806. Acest uvraj anonim se dă că este scris de Constantin Cantacuzino.
26. Φωτεινοῦ Διονισίου, Ιστορία πῆς παλαιᾶ Δακίας, Viena, 1819, 3 to-muri.
27. *Stratagèmes militaires et ruses de guerre*, Paris, 1826, 2 vol.
28. Bretton, *La Russie*, 1813, Paris, 4 vol. in 12°.
29. Hammer, *Histoire de l'empire ottoman*, 1838, Paris, 12 vol. in 8°.
30. Rocquancourt, *Cours élémentaire d'art et d'histoire militaires*, 1838, 4 vol.
31. Kogalniceano Michel, *Histoire de la Valachie*, Berlin, 1837.
32. Hrisoave:
 - a) Al lui Pătru-Vodă, feierul lui Mircea-Vodă, 1561, sept. 4;
 - b) Al lui Radu-Vodă, feierul lui Mihnea-Vodă, 1613, ian. 13;
 - c) Al lui Leon-Vodă, feierul lui Ștefan Tomșa, 1630, ian. 11;
 - d) Al lui Ștefan Cantacuzino, 1714, mai 4;

- e) Al lui Grigore Ghica II, 1733, iulie 16;
- f) Al lui Grigore Ghica III, 1751, april. 19;
- g) Al lui Alexandru Ipsilant, 1775, dec.;
- h) Al lui Nicolai Mavrogheni, 1787, mart. 4;
- i) Mărturia lui Teodor Monahul de la Schitul Frăsinenii, 1763, noiemb.

PARTEA I De la întemeierea principatului până la aşezarea domnilor fanarioţi (1290–1716)

Barbarii, aşezându-se pe ruinele împărătiei romane, îşi puseră legile şi obiceiurile lor în locul instituţiilor romane. Numirea de roman perise; lumea pierduse până şi aducerea-amintea a unui popor ce ostăşise atâtea veacuri; civilizaţia se stinsăse, şi acum nu se mai vedea nici urma acelor arte şi ştiinţe în care stătuseră slava Greciei şi puterea Romei. Arta şi instituţiile ostăşeşti, care dintr-un sat mic făcuseră pe Roma capitală universului, perisera şi ele cu celelalte în mijlocul întunericului neştinştei, ce ca o mantă de plumb apăsa Europa. Cările care ar fi putut lumina lumea erau în mânele popilor şi interesul lor era ca lumea să fie în întuneric.

Încă în veacul XIV, Europa militară era lipsită de orice organizare; pedestalrimea ei, cunoscută sub numirea de *comune*¹, se alcătuia de nişte orăşani proştii, fără organizare, fără disciplină, adunaţi numai în momentul războiului, schimbându-se în fiecare campanie, abia îndatorindu-se la o slujbă de trei până la şase luni, şi adese părăsind steagul în puterea războiu-lui, atunci când trebuia a se face vro mişcare sau a se împresura vro cetate, nefiind mai cu samă de nicio treabă în bătălia. Puterea armatelor sta atuncea numai în călărime. Aceasta era acea vestită instituţie a *cavalerimei*²; instituţie frumoasă, însă contrarie tacticei; căci această instituţie era a voinei individuale, iar nu a ştiinşii; căci tactica cere mai întâi întrebuişarea gloanelor sau puterea morală, iar nu lucrarea individuală sau puterea fizică.

Astfel era p-acel timp starea ostăşască în Europa; nimenea nu se gândeau cum s-ar putea dobândi o mai bună organizare, când românii deteră o

¹ Comunele se întocmiră întâi în Franţa de regele Ludovic IV cel Gros. De unde le adoptă şi Henric II în Anglia şi Frideric Barbă Roşie în Ţara Nemţească. – Rocquancourt, *Cours élémentaire d'art et d'histoire militaires*, t. I, p. 252.

² Idem, t. I, p 293; *Encyclopédie méthodique. Art militaire*, t. 4, II partie, p. 635.

dezlegare acelei vestite probleme militare, care stă în a dobândi rezultaturile cele mai bune cu cheltuiala cea mai puşină; dezlegare la carea d-abia după cinci veacuri a putut ajunge Europa.

Românii, de la întemeierea principatului lor, au simţit trebuinşa ce are un stat de o armată permanentă, armată care să fie gata la orice minut a reîmpinge pe vrăjmaş din orice parte s-ar ivi. Ei pricepură încă şi aceasta, că o asemenea armată nu se poate privi decât ca o avangardă a norodului, şi că tot bazul sistemii militare trebuie a sta într-o bună întocmire de o numeroasă rezervă naşională; pentru aceea au organizat ei de la început „Armata, Miliţia şi rădicarea gloanelor”, încât la dânsii tot românul se năştea cu datoria d-a fi soldat şi d-a apăra statul la vreme de nevoie, şi când vrăjmaşul călcă pământul românesc, toată ţara trebuia să fie în arme.

Fiice ale lui Radu Negru şi Mircea cel Bătrân, legioanele româneşti patru veacuri fură campionul creştinătăii şi bulevardul Europei. Veni o zi fatală când ele se desfiinşără... în acea zi... ţara era în mâinile fanarioişilor.

Puterea armată a românilor sta:

- I. În *ostaşii* sau *slujitorii statornicii cu leafă* (Armata);
- II. În *catane* sau *slujitorii de scuteală* (Miliţia);
- III. În *rădicarea gloanelor*.

I

Armata

Armata românească a fost cea dintâi armată permanentă în Europa. Este de crezut că ea îşi avea începutul de la Radu Negru, care a pus bazul tuturor instituţiilor noastre. Istoria ne arată că Mircea I regulă corpul dorobanşilor, care era alcătuit de mai nainte.¹

Lui Mircea dar să dă mai cu seamă cinstea de întemeietorul armatei româneşti. El înălşă şi regulă edificiul început de cei mai de nainte de el. El fu cel dintâi care se înfăşă în Europa cu o armată permanentă şi regulată, carea subt următorii domni se desăvârşii şi să mai mări.

Armata românească de la început s-a împărşit în *cete* de 1 000 oameni sub un *căpitan*. Fiecare ceată se subîmpărtea în zece *centuri*, sub un *sutaş*, în urmă *iuzbaşa*. Fiecare centurie apoi să mai împărtea în zece *decurii*,

¹ Este cunoscut că între staturile acum înfloritoare în Europa, cele dântâi oştiri permanente au fost *les compagnies d'ordonnances* şi *les francs archers*, alcătuite de Carol VII, regele Franţii, 1445 şi 1448. Armata românească era dar cu mult mai veche.

fiecarea subt un *cetaș*. Capul a 500 se numea *vătaf*, în vremile nouă *ceauș*.¹ Ea se alcătuia:

1. *De cetele de dorobanți* sau *neamul dorobăntesc*, după cum îl numesc hronicarii noștri. Ei era în număr de 5 000 cruci² sau 10 000 oameni și alcătuia pedestrimea cea grea a țării. Fiii urma părinților în slujbă. La început era armați cu arcuri și sulițe. La aflarea prafului li să dete puști și tunuri. Capul lor să numea *căpitanul cel mare* sau *căpitanul dorobanților*. Fiecare ceată de o mie oameni să comanda de un *căpitan mai mic* sau *subcăpitan*.

2. *Călărași*. La început era mulți, iar în urmă s-au împuținat din pricina că săraciseră și nu se putea ține, având multe cheltuieli. La 1620 era 8 000³, iară pe la 1679 numai 6 000 oameni. Capul lor era *spătarul*; crucea lor nu să stie de câți era.⁴

3. *Roșii de țară*. Iarăși călărime sub comanda *marelui-paharnic*. Acest corp atât de vestit a ținut până la al XVIII [-lea] veac.

4. *Lefegii*, în număr de 1 000 oameni, alcătuia un regiment sau ceată de pedestrime sub *căpitanul de lefegii*.

5. *Lefegii spătarului*, în număr de 500, sub comanda *ceaușului spătăresc*.

6. *Vânătorii*, în număr de 1 000, din care jumătate pedestrime și jumătate călărime, sub *căpitanul de vânători*.⁵

Până la al XVI [-lea] veac trebuie să fi fost numai 500 vânători, fiindcă în hronici găsim p-atunci numirea de *vătaf de vânători*, iar nu de *căpitan*. Acesta avea mare importanță, fiind însărcinat și cu poliția capitaliei. El se alegea dintre oameni însemnați. Neagoe Basarab era vătaf de vânători când s-a ales domn la 1513.⁶ Radul-Vodă Mihnea, la 1620, dete acestui căpitan titlu turcesc de *agă*.⁷

¹ Greceanu, f. 240; Leatopisul lui Tudosie sin Stoian, f. 210; a lui Radu Lupescu, f. 134; Hrisovul lui Radu-Vodă cătră iuzbașa Mirciotă, 1613, ian. 13; *Historica relatio de stata Valachiae*, 1679–1688; Fotino, t. II, p. 205–6.

² Ostașii fiind îndatorați să plătească oarece la capetele lor, să împărtea în *cruci*, și s-a hotărât ca fiecare cruce să plătească pe an un *leușor* (*leonium*, monedă ungurească de la care a rămas numirea *leu* la piastru turcesc de 40 parale). Dacă ceata era mai bogată, se aşeza câte unul sau doi ostași pe cruce; iar fiind mai săracă se punea trei, patru și mai mulți. – *Historica relatio de stata Valachiae*. Această împărțire în cruci a fost nu numai la ostași, ci și la companiile neguțoarești.

³ Georgio Tomasi, p. 74.

⁴ *Historica relatio de stata Valachiae*, 1679–1688.

⁵ Idem; Fotino, t. III, p. 354–7–14; Cantacuzino, f. 54–5.

⁶ *Istoria Trei Românești* de Costantin Căp., f. 46; Radu Lupescu, f. 21.

⁷ Fotino, t. III, f. 488.

7. *Sărăceii* 500 și *scutelnicii* 500. Aceștii erau călărimea Bucureștilor sub *căpitanul spătăriei*. Cei dântăi trebuie să fi meritat numele ce purtau, căci crucea lor era de 4 oameni uneori, iar alteori s-a urcat și până la 8 oameni.

8. *Lipcanii* 1 000 sub *marele-postelnic*.

9. *Cazaci*⁸ 2 000, pedestrime și călărime sub un polcovnic². Armele lor erau pușca și paloșul.³

10. *Pușcași* 500, sub *marele-armăș*.

11. *Aprozii* 500 sub un *vătaf*. Subt acesta era un *ceauș* sau locotenent; peste dânsii *marele-postelnic*.

12. *Copii din casă* 500. Ei alcătuiau garda din lăuntru a palatului domnesc. Capul lor era *vătavul de copii*.⁴

13. *Curtenii*, garda călăreață, nu știm de cât era.

14. *Ferentarii*, un corp de pedestrime ușoară.⁵

15. *Fustași*, de care erau numai 100, subt *iuzbașa de fustași*. Ei purtau lance.⁶

16. *Haiducii*, călărime și pedestrime, armați cu săbii și lănci.⁷

17. „Călărimea sărdarului de mazili” carea se alcătuia de toți boierii ieșiți din slujbă ce se numea *mazili*. Acest corp era foarte însămnat.⁸

18. *Tunarii* 500, cu artleria, mai întâi sub căpitanii dorobăntiști, iară de la 1655 sub *marele-armăș*.⁹

Numărul tutulor acestor oștiri trecea peste 30 000 și în vreme de război totdeauna se mai mărea. Aceste oștiri însă erau numai în *România Mare*, căci în *România Mică* era o deosebită oștire a banului.¹⁰

Banul, cărmuind singur Banatul Craiovii și fiind domnului numai vasal, a trebuit să aibă o oștire a sa. Cursul istoriei încă o adverează, pentru că ne arată:

¹ Nu trebuie a socoti, văzând numirile străine de *lefegii*, *lipcani*, *cazaci*, că aceștii erau străini. Hronicarii ne spun că ei erau *oameni de țară*. Aceștii s-au întocmit, mai târziu, imitându-se după străini, și li s-a păstrat cu organizarea și numirea. Acest obicei a fost și este de obicei în toată Europa.

² Fotino, t. III, f. 356.

³ Tomasi, p. 67.

⁴ *Historica relatio de stata Valachiae*, 1679–1688; Fotino, t. III, f. 357–14; Cantacuzino, f. 54–5.

⁵ Kogălniceanu, p. 132, 242.

⁶ *Historica relatio de stata Valachiae*.

⁷ Radu Lupescu, f. 177; Greceanu, f. 195.

⁸ *Historica relatio de stata Valachiae*.

⁹ Idem; Fotino, t. III, f. 356.

¹⁰ C. Cantacuzino, f. 56.

a) La 1508 pe niște boieri sub banul *Pârvul*, și pentru aceea numiți *Pârvulești*, cu *oștirile Craiovii*, că goniră pe Mihnea I și puseră domn pe Vlăduță.

b) La 1522, Barbul, banul Craiovii, cu *oștirile* sale gonește pe Vlad VIII.

c) La 1563, boierii cu *oștirile de peste Olt* se scoală asupra lui Petru II.

d) Istoria zice la începutul biografiei lui Mihai Viteazul că el ca ban a Craiovii avea o oștire deosebită.

e) La 1599, Mihai Viteazul, intrând în Transilvania, scrise lui Radu Buzescu și banului Udrea să meargă și ei în Transilvania cu *oștirile Craiovii*.

f) La 1601, boierii Buzești cu *oștirile Craiovei* gonesc pe Simeon Movilă.¹

g) La 1630, aga Matei Basarab cu *roșii de peste Olt* se răscoală împotriva lui Leon-Vodă.² Luând în privire atât duhul războinic a oltenilor, cât și istoria carea ne arată că Vlad VIII la 1522 n-a putut a se împotrivi, cu oștirile ce avea, banului Barbu, putem încheia că oștirea banatului era destul de însemnată.

Armata românească, după cum o arătarăm, a stat în puterea ei până la 1580. De atunci până la 1592, domniile ticăloase ale lui Mircea II, Petru III, Ștefan II și Alexandru III o dezorganizără și o împuținără. Astfel, Mihai Viteazul, când s-a urcat pe tron, află numai vro 10 000 ostași. Acest mare căpitan împlini cadrele armatei, o reformă, o disciplină și adăogă pe lângă cetele de mai sus, alte două în călărimă: *delii* și *beșlii*. Acești din urmă era de 200 călăreți fruntași. Mihai detine atunci comanda acestor arme lui Ștefan Petnahaci Ungurul, om cu curaj și vrednic, zice Bethlen, să comande niște oameni ce se însemnaseră prin multe vitejii.³

Mihai-Vodă, văzând despoporarea țărei și trebuindu-i soldați, a început să lase cu leafă unguri, transilvani, poloni, cazaci, sârbi și arnăuți. Pilda lui o urmară și alți domni în urmă; astfel Matei Basarab organizează un corp de 2 000 sârbi, bulgari, arnăuți, numit *seimeni*⁴, asămănat cu ianicerii Seymoungs, sub un polcovnic. Acest element strein introducește în armata românească adusă mari nenorociri.

Autorii contemporani lui Mihai vorbesc astfel de armata lui: „Slujesc de soldați acestui voievod afară de români, a căror vitejie o cunosc bine turci din vremea viteazului lor căpitan Dracola, mulți unguri, transilvani, câțiva arnăuți, greci, bulgari și sârbi. Are puțini pușcași, de care se află în lipsă și

¹ Kogălniceanu, p. 116, 121, 130, 136, 196, 222.

² Leatopiseul lui Teodosie Stoian, f. 89.

³ Bethlen, t. IV, p. 355.

⁴ Greceanu, p. 121.

transilvanenii, căci aceste noroade, și mai cu seamă ungurii, se bat mai voios cu săbiile, și călări cu sulțile, și cu mare îndrăzneală arăt față la vrăjmașii”.¹

Armata priimea de la stăpânire leafă, hrană și veșminte. Subt Mircea cel Bătrân tot soldatul priimea pe zi câte doi bani roșii, carii fac 13 parale. Matei Basarab mări leafa și o făcu de opt bani roșii; în sfârșit subt următorii domni ea merse crescând până în vremea domnilor fanarioți. Atât soldații, cât și ofițerii sau boierii aveau de la stăpânire pe fiecare zi mertic de carne, de pâne de grâu sau de mei și de lumânări.²

Capetele însărcinate cu administrația și aprovizionarea oștirilor erau aceștia:

Marele-clucer, care era cvartir-maistru cel mare al armatei. El lua bani de la visterie și cumpăra provizia de pâne, vin, orz și fân, trebuincioasă armatei. Avea sub dânsul doi cluceri mai mici: *clucerul de arie*, care îngrijea de magaziile de fân și de orz, și *clucerul de pivniță*, care se îngrijea pentru pivnițile cu vin ale armatei. Afară de aceștia mai avea sub dânsul și *jigniceri* sau magazieri din boierenași.

Marele-sluger era însărcinat cu aprovizionarea armatei de carne și lumânări.

Marele-pitar priimea proviziile de la acești de mai sus și le împărtea pe la cete.

Marele-șătrar era îngrijitor al corturilor armatei. Avea sub dânsul și mici *șătrărei*.³

Capul cel mare al armatei era *marele-spătar*. El avea sub comanda lui imediată pe toți călărașii, cum și pe lefegii, sărăcei și scutelnicei. De la aceștia el priimea de fiecare cruce pe an câte un leușor (*leonum*) și un car de fân, care în urmă nu s-a mai plătit în natură, ci i se da un leu pentru dânsul. Când un ofițer înainta în grad, era dator să-i facă un dar. Spătarul avea un tribunal ostășesc, unde se judeca pricinile ostășăști.⁴

Încă din vremile cele mai vechi, obiceul era ca domnul, o dată într-un an, să facă reviu, revistă (căutare) armatei și militei. Atunci se făceau și înălțări în ranguri.⁵

¹ *L'ottomano di*, Lazaro Soranzo, in Milano, 1599, p. 147; Jacobo Gendero, *Turca Nikentos*, Francfort, 1601, p. 149.

² Fotino, t. III, p. 355; C. Cantacuzino, f. 54.

³ C. Cantacuzino, p. 41–4; Fotino, t. III, f. 495, 502, 503, 508; *Historica relatio Vlahiae*.

⁴ Idem; Fotino, t. III, p. 473.

⁵ Neagoe-Vv. zice, p. 204: „La căutarea din țoții anii, ce este obicei a se face *oștilor* și *slujitorilor*, boierimea și căpitenile aşteaptă cinste și daruri”.